

Portrék – példaképek

(Temesi Ferenc: *Apám, L'Harmattan – Könyvpont, Budapest, 2013; Miért nem lettem...? L'Harmattan, Budapest, 2014*)

Ennek az embernek a lelkében valami összeállt. A létről. Metafizikusan. Irigylem. Sugárzik belőle!

Ennek hatására átalakult mondszerkesztése, a történeteket elbeszélő módozata. A látásmódja, amellyel el tudja helyezni önmagát, a vizsgálódó, régebbi történeteit újra elbeszélő író embert a létezés rendjében, a teremtett világ egészében. És ugyanakkor ennek a létezésben a Gondviselésre magát rábízó embernek megváltozott a korábbi eseménylátása is. Történetei olyan sokféle vezető szétsugárzó utakról mesélnek, amelyben az evilági létezését töltő ember, jó és rossz tulajdonságait mérlegelve, most mindinkább a rossz megnyilvánulásokban már korábban csírázó jó életvitelt előlegező mozzanatokra képes ráirányítani figyelmünket. Nem pedagógiai célzattal, hanem egyszerűen önmaga léthelyzetének elrendezése okából. A jót keresi, még a nyilvánvalóan visszatetszést kiváltó mozzanatokban is. Mondjam azt: az „ingyen kegyelem” létezésének elrendező erejét gondolja végig életrajzának inkább elítélésre is rászolgáló mozzanataiban. Bevallottan egy hosszú távon végigélt életgyónás eredményeként a művészi megnyilvánulásában bekövetkezett nézőpontváltásokra figyel és figyeltet fel minket. Olvasóit. Az ars, a művészet evilági eszközeivel él könyveiben, mégis én közben figyelek az átszerveződő mondatok poétikájában sugárzóan megjelenő belső megváltottságnak a derűjére. A bűnről beszél, mégis a megváltottság szemszögéből keresi a régi mozzanatoknak az értelmezhetőségét.

Nem jóvátételt akar adni valamilyen múltért, hanem a múltat megélt emberi ténykedés megválthatóságának a felfedezését írja meg, igenis drámai eseményességgel elbeszélve. Idéz keresztény szemléletű szövegeket. Én fűzzem hozzájuk a yeatsi „tragic joy” elégiai esélyét, és Szabó Lőrinc utolsó versének, a *Holdfogyatko-*

zásnak az ő prózai grammatikájával nagyon is egybecsengő sorát: „Bár meg se moccan, rohan minden út.” És emlékeztessenem az ő gondolattisztázására oly igen hasonlító Szabó Lőrinc versre: a *Hálaadásra*. Ahol a költő egyszerre érzékeli a személyes életrajzi élettörténetét, az istenhívó világvallások életmodellt felmutató képzetait és a történelemből kiváló, a létezés állandóságát érzékeltető metafizikát: „Ima a gyönyör, a gyönyör ima.”

Ezeknek a könyveknek kezembe kellett kerülniük. Ezeknek a könyveknek bele kell ivódniuk írásaim történeteibe. Mert habent sua fata libelli.

Amikor elindultam a PEN Klub alapszabálymódosító közgyűlésére, még nem is gondoltam, hogy összefutunk Temesi Ferivel, nem is tudtam, hogy az új szabály szerint a vezetőknek új elnevezésük lesz, és ezt meg is kell szavazni. Így lett – magam akarata alapján is – titkos szavazással Temesi az alelnöki cím birtokosa. Utána sörözés a Károlyi Palota udvarán – na nem a közgyűlés sikerét ünnepeltük, hanem Csicsery-Rónay Erzsike lovának győzelmét, aminek a híre éppen akkorra érkezett oda. Mi voltunk ketten, Temesi meg én, akik tartózkodtunk a serivástól. Beszélgettünk. És ekkor vette elő Feri táskájából az *Apám* című könyvét, benne a kitépelt és teleírt belső címlappal. A maradék címlapra írta nekem szóló aktuális dedikációval: „a bácsi korba lépett Feri”.

„De azért benne hagyom a kitépelt lapot is, te olyan ember vagy, aki ezt is értékelni tudja” – hozzáfűzött szóbeli megjegyzéssel. Kísértes postai történetről tanúskodik ugyanis ez a kiszakított előzetes dedikáció. Erdélybe vezényelte eredetileg a könyvet. Volna! Ha a címzett éppen otthon lett volna, amikor kivitte a postás. Nem volt, nem is ment érte, közben itthon találkoztak, megkapta egy másik példányát. Így hát visszairányították Magyarországra. A feladónak. Aki mint becses dokumentumot eltette, magával

hordozta, mutogatta. És most úgy érezte, nekem kell mindezt átadnia.

Pedig nem is tudta, hogy én meg készülök egy írással, amely feleségem könyvébe az 1944-es évet lenne hivatott beidézni. Apám sorsának megformálásával. Dobos Marianne *A szöttes túloldala* címmel könyvet készít ugyanis a holokauszt keresztény áldozatairól. Én egy életen át készülök megírni egy Szeged-szerű város (Gyöngyös) viharos évét (1944), központban egy keresztény értelmiségi vergődésével, tisztas emberségvállalásával mindkét diktatúra legvéresebb napjaiban. Csak éppen – nem lévén „szépíró” – nem tudtam, hogyan kezdjek bele a tervezett elbeszélésbe.

És akkor jött Temesi Feri nagyvonalú ünnepi gesztusa, amellyel kulcsot adott a kezembe: imígyen kell bemutatni egy kort, benne egy értelmiségi honpolgárt, aki épp azáltal tudott nagy ember lenni, hogy közben megmaradt „kisembernek”. Átlagembernek? Pontosabban azt mondanám: embernek. És éppen ez Temesi írói remeklése. Bemutat egy általa igazán jól ismert személyiséget, az édesapját, akit ő a legmindennapibb életéből közvetlenül ismert. Kívülről és belülről. Egy embert, aki egy életen keresztül megmaradt ugyanannak a tisztességes, munkaszerető, kötelességteljesítő, családszerető, embert nevelni akaró gerinces embernek. Olyannak, amilyennek az Isten is teremteni akarhatta az ember prototípusát. Aki tette, amit tennie kellett. Mindig, minden körülmények között. Ezt látta napról napra fia: gyermekként, diákként, egyetemistaként. Szóval mindig, minden időben. Mindig ugyanannak az embernek. És ezt egyáltalában nem tartotta csodának. Ő ebben a légkörben azt hihette, hogy minden ember ugyanilyen. Minden család hasonlóan szervezett. Azaz, hogy az ember olyan, amilyennek az Isten megteremtette. A bűnről legfeljebb a hittanórán hallott, avagy gyermekes csatangolásai, diákos csínytevései között gondolkozhatott el.

És akkor egyszerre csak fel kell fedezze, hogy ez az ember csodaszámba megy. Olyan világban nőtt fel már ő is, no meg aztán gyermeke, a későbbi angol-magyar szakos tanár és a magyar irodalom egyik legjobb prózaírója – amelyik világ mindennek a tiszta emberségnek az ellentéte. Az egyenes gerincű emberre kígyókként fo-

nódnak rá a barátság álarcját öltve magukra a környező emberek. Emberek? Ha az apa ember, akkor ezek mik? Ha ezek az emberek, akkor apja micsoda? Felmerül a kérdés, mely eleve definícióra kényszeríti a gyermeket.

Temesi Ferenc, a nyelvtanár, a szótár alaphasználója különben is ebben a szótár-modellben keresi a létezésben való eligazodás módzatait íróként. Pontosítani akar. Az isteni szándéokra kíváncsi a Teremtésben. Ha már megoszlik életünk evilági küzdelmek és a túlvilág értelmezése között, akkor tessék, váljon szét a jó és a rossz. Legyen az ember Isten akarata szerinti. Ha meg nem lesz az, akkor mutassa meg gonoszságát, cselekvésében tűnjön fel a jót-jól cselekedni akaróval ellentétes ténykedése. Nos, az *Apám* című könyv erről szól. A Laokoón szoborcsoport életre keltéséről. Hogyan, miként fojtja meg egy környezet a jó szándékú jámbor emberséget.

A zseniális írói trükk: Laokoón ez esetben nem is tudja, hogy fojtogatják, pusztítják, játszanak vele. Talán emlékezetében ott élhetett Thomas Hardy regényének zárása, Szabó Lőrinc költői magyar szövegével? „Az »Igazság«-nak elég tétetett, és a Halhatatlanok Elnöke, Aiszkhülosz kifejezésével élve, megszűnt tovább szórakozni”.

Köszönöm Feri segítségét: id. Temesi Ferenc és Kabdebó János nem tudják, hogy férgék lepik el egész környezetüket. Élnek, teszik legjobb szándékuk szerint feladataikat. És kész!

A gyermek utóbb véletlen kézbe veszi mindazt a szörnyűséget, amit pókhálóként apja köré szöttek. És visszafejti. A nyomozókról kikeresi kígyólétük valóságát. És ebből az ember köré szőtt valahai gubóból kikövetkezteti egy korszak valódi álságos létezését. Egy korszak bemutatása egyben a létezés metafizikai értelmezése is lesz közben. A Teremtés értelmezése.

De zuhanjak közben vissza a fényből a poklok kapujáig. A véletlen úgy hozta, hogy id. Temesi Ferenc egyik első valahai kígyója az apám családjába is belekuncsorogta magát. Szerkesztőként jött a fiatal kritikus látogatására. Kedves anekdotákkal szüleim kedvencévé küzdötte magát. A szegedi irodalmi élet legjobbjaival is összehozott engem. Na nem a köztudottan ÁVÓ-s költő, hanem a kis stílus sikkasztó. Hogy akarata ellenére jót is tett? Máig tartó barátságokat hozott össze? Évtizedekkel később minket is most,

itt, imigyen. A Teremtés terve kiszámíthatatlan.

És ha már ez a könyv ezt hozta nekem, lásuk a folytatását! A család után a baráti kör mit hozhat, a „bácsi korba” lépő író számára. A Laokoón-szülői otthon után Szeged másik arca: a viharzó gyermekkor regénye. Portrékban elbeszélve. Hullámozó történetek. Jól - néha rosszabbul előadva. De minden esetben a valahai bűnt felülírni akaró, a számvevést célzó elbeszélés-móddal.

Ne rettenjenek vissza a valahai Temesi-olvasók. Ugyanaz a világ elevenedik meg most itt is, ami a *Porban* híressé és népszerűvé tette elbeszélését. Most is ugyanazokat a történeteket akarja értelmezni. Legfeljebb más szemszögből.

Arra kérdez rá ezekben a történetekben, hogy mi lehetett valaha félresiklás bennük. Avagy tényleg félresiklások voltak-e. Avagy csak az egyes emberre kiszabott földi próbatétel átélésének, eljátszásának, végrehajtásának milyen fajsúlyú eseményeiként jöhetnek számításba egy végső elszámolásban. A „second coming”, a „Giustizia finale” megelőlegezhető pillanatában milyen elhelyezést fognak ezek a jelenetek képviselni?

Ezekkel a könyvekkel Temesi Ferenc emberlétünk számára egyfajta kettős állampolgárságot fogalmazott meg. És vett birtokába. Jelenlétünket a világaluban, amelyet a technikai civilizáció

szinte elvett tőlünk. Magányra kényszerítve, magunkba vissza, kiszakítva a nemzedékeket összekötő természetes összetartozásból. Életrajzi történeteivel ott jár a maga megélte „kisvilágban”, Szegeden, Pesten, a „proletár Váci utcában”, meg „Rákosborzasztón”. Otthon érzem magam ezekben a könyvekben mint olvasó.

De van egy másik világ, amelynek kiküzdötte a maga számára a honpolgárságot. A létezés abszolútumában. A metafizikai létezésben, amelyet egyben tud érzékelni a maga kis világalujával. Itt éli le vendégségét, teszi próbára élete menetét, hogy mindezt összehangolhassa a remélt, vágyott világmidenséggel, ahonnan küldettünk, ahová visszavárnak. Ami értelmet ad az ittlétünk pillanatainak.

Ritkán került kezembe ilyen összehangolódott szép magyar prózai elbeszélésmód, mint amivel ebben az ikerkönyvben találkozhattam. Örömmel olvasom történeteit, grammatikai megépítettségét. És próbálom társítani magamat az általa magában hordozott teljes állampolgársághoz a Teremtő világában.

Feri, könyveid nemcsak egy általunk átélt korszaknak a jellemzői, de létezésünk metafizikájának értelmezése is. Miként én ezt a sorsot olvastam ki pár nappal ezelőtti találkozásunkból is.

Helyreigazítás: Kabdebó Lóránt *Illyés Gyula ostromnaplója* című írásában, a 2014. 2. számunk 97. és 98. oldalán klasszikus írónk, Németh László neve tévesen Horváth Lászlóként szerepel. Tisztelt olvasóink elnézését kérjük.

